

явища давно минулих літ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Зима. Весна. Етнографічний нарис / О. Воропай. – Мюнхен: Українське видавництво, 1958. – 309 с.
2. Горбаль М. Різдвяна обрядовість Лемківщини / М. Горбаль. – К.: Дизайн – студія «Папуга», 2011. – 198 с.
3. Григор'єва Д. Українські народні обряди зимового циклу. [Електронний ресурс]. – Дата опрацювання: 23.03. 2016. Режим доступу: [http://www.radugaag.ru/iskusstvo-i-kultura/kontrolnaya-ukrainski-narodni-obryadi-zimovogo.html#_Тос37069463].
4. Зимовий цикл свят. [Електронний ресурс]. – Дата опрацювання: 11.01. 2016. Режим доступу: [http://traditions.org.ua/kalendarni-sviata/zymovyi-tsykl].
5. Зимові звичаї та обряди. [Електронний ресурс]. – Дата опрацювання: 18.01. 2016. Режим доступу: [http://about-ukraine.com/index.php?text=55].
6. Мушинка М. Народна культура лемків. [Електронний ресурс]. – Дата опрацювання: 23. 03. 2016. Режим доступу: [http://ru.cyclopaedia.net/wiki/Микола_Мушинка]
7. Обряди зимового циклу. [Електронний ресурс]. – Дата опрацювання: 18.01. 2016. Режим доступу: [http://litmisto.org.ua/?p=13449].
8. Свято Дмитра. [Електронний ресурс]. – Дата опрацювання: 25.03. 2016. Режим доступу: [http://ethnography.org.ua/content/svyato-dmytra].
9. Сеньків І. Різдво в народних віруваннях і обрядах лемків та гуцулів / І. Сеньків // Народна творчість і етнографія. – 2001. – №1–2. – С. 61–69.
10. Сивицький М. Духова культура / М. Сивицький // Лемківщина: Земля – люди – історія – культура. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1988. – Т. II. – С. 102–194.
11. Хромлива–Щур Л. Українські народні звичаї в сучасному побуті лемків / Л. Хромлива – Щур. – Лівів: Фенікс, 1990. – 321 с.
12. Шмайда М. А іші вам вінчую. Календарна обрядовість русинів-українців / М. Шумайда. – Братислава – Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво, Відділ української літератури, 1992. – Т. I. – 500 с.

Ковальчук Ю.

Науковий керівник – доц. Федорів І. О.

ВНЕСОК ГУГО КОЛЛОНТАЯ У РОЗВИТОК ПОЛЬСЬКОЇ НАУКИ І ОСВІТИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХVIII СТ. – ПОЧ. ХІХ СТ.

«Про те, чого він не вивчав або не зовсім розумів, Коллонтай не говорив. Але він швидко досліджував те, що його цікавило; вловивши принципові положення, він мав здатність розвивати їх. Завдяки цьому умінню він створив зрозумілу картину наук і вдалий спосіб міркувати про них.»

Я. Снядецький

Держава – це механізм, який працює завдяки взаємодії і злагодженій роботі багатьох елементів. Надзвичайно важливим для держави є рівень розвитку науки та освіти. Професійне навчання дає можливість виховувати патріотів своєї держави, талановитих і мудрих людей, які будуть працювати на благо країни. Високий розвиток науки покращує економіку та соціальне життя, дає змогу удосконалювати технології, робити нові важливі відкриття. Особливу увагу культурі, науці, освіті почали приділяти у Польщі в період Просвітництва.

Одним з видатних представників цього часу був Гуго Коллонтай.

Народився польський діяч 1 квітня 1750 р. у Дедеркалах, що на Волині, у небагатій шляхетській родині. Початкову та середню освіту здобув у Пільчові, а вищу на філософському і теологічному факультетах у Краківській академії. Саме тут йому було присвоєно ступінь доктора філософії. Згодом продовжив навчання у Венеції, Неаполі й Римі, де здобув звання доктора теології і права [2, с. 454–455].

Вже у 1775 р. Г. Коллонтай повернувся у Польщу, де прийняв духовний сан і став краківським каноніком, це дало змогу займатися народною просвітою, яка довгий час була зосереджена в руках духовництва. Розпочавши діяльність в Едукаційній комісії, був зарахований членом Товариства елементарних книг [3, с. 250; 8, с. 8–10]. У статусі інспектора проводив реформацію у Краківській академії.

Ініціатива щодо втілення важливої реформи не залишила байдужими багатьох впливових людей світського та духовного кола. Проте сам учений ставився до такого факту по-своєму, він говорив: «Не було ще жодної реформи серед людей, яка б не була причиною утисків і переслідувань тих, хто її здійснював. Люди, які є друзями добра, завжди ставали жертвами ненависті, заздрощів. Той, хто мав сміливість йти цією дорогою, наражав себе на всезагальну ненависть сучасників; працюючи на благо

майбутнього, він повинен був розуміти те, що йому, тому хто прийняв на себе важкий обов'язок реформатора, необхідно відмовитися від радощів життя, які ніхто не цінував... Такою була доля всіх реформаторів серед людей, такою ж доля зустріла мене в 1781 р.» [11, с. 31].

Перед реформою в цьому навчальному закладі існувало чотири відділи: теології, права, філософії та медицини. Виходячи з власного погляду на диференціацію наук, Г. Коллонтай розділив академію на дві колегії – фізичну й моральну. До першої ввійшли школи: математична, фізична й медична, до другої – теологічна, правова й літературна. З 1782 по 1786 рр. Г. Коллонтай працював ректором Краківського університету, втілюючи свої реформаторські погляди в галузі освіти. Сьогодні у музеї університету є спеціальний зал Г. Коллонтая, а його вважають одним з найвидатніших представників цього навчального закладу [7].

У 1786 р. займав посаду литовського референдума. Активно брав участь у роботі Чотирьохрічного сейму (1788-1792 р.р.) та складанні Конституції, прийнятої 3 травня 1791 р. Для проведення державних реформ створив гурток прогресивних публіцистів – так звана «коллонтаївська ковальня» – до неї входили: Францішек Салезій Езерський, Францішек Ксаверій Дмоховський, Антоній Трембіцький, Казімеж Конопка, Юзеф Мейер. У цей час Г. Коллонтай написав: «Листи аноніма» (ч. I–III. Варшава, 1788–1789 рр.), «Політичне право польської нації...» (Варшава, 1790 р.) та інші [7; 3, с. 237].

Вершиною його діяльності було призначення на посаду коронного підканцеляра (з травня 1791 р.) в управлінні Речі Посполитої. Через поразку спроби встановлення республіки був змушений переїхати в Саксонію, де брав участь в організації повстання, яке відбулось 1794 р. під проводом Тадеуша Костюшко [3, с. 243]. Саме в цей час спільно з Ігнацієм Потоцьким і Францишеком Дмоховським був написаний твір «Про прийняття і падіння Конституції 3 травня», у якому автори спробували розкрити причини занепаду Речі Посполитої. Через невдачу повстання, Г. Коллонтай відправили на довгі роки (1794–1802 рр.) у каземати австрійських фортець Оломунц і Йозенфштадт. Тут він написав перший варіант свого твору «Критичний розбір основ історії початку людського роду», який був опублікований посмертно.

Після звільнення із заслання Г. Коллонтай повернувся на Волинь і почав співпрацю з Тадеушем Чацьким щодо створення Кременецького ліцею. Коли Європу охопили наполеонівські війни, Г. Коллонтай був засланий у Москву за наказом Олександра І, але згодом був звільнений і повернувся на територію створеного Наполеоном Варшавського герцогства. Політична діяльність Г. Коллонтая була обмежена, тому він продовжував лише наукову і філософську роботу.

Помер Г. Коллонтай у 1812 р. у Варшаві. Поховали його у варшавських катакомбах для простолюдинів. Точне місцезнаходження могили цього громадського діяча і філософа до сьогоднішнього часу не встановлене.

Ще за життя була опублікована його робота «Фізично-моральний порядок» [6]. Уже після смерті вийшла низка праць мислителя, найбільш важлива із яких «Стан просвітництва в Польщі в останні роки правління Августа III» [5].

Для розробки власної концепції науки і програми її розвитку вчений шукав опори у найвищих досягненнях польської науки епохи Відродження, і перш за все в період М. Коперника. Метою діяльності Г. Коллонтая була фронтальна атака проти поглядів схоластів, боротьба за звільнену від теології та релігії науку, призначенням якої мало б стати активне формування індивідуального і суспільного життя. Г. Коллонтай і його прибічники вбачали у коперніканській науковій традиції приклад, що гідний продовження у сучасних умовах. Переворот у філософії та культурі, зроблений М. Коперником, який виріс у Польщі й отримав польську освіту, був для них свідченням того, що польська наука «мала творчий дух і не задовольнялась ніколи тими науками, які були залишені їй далеким минулим» [10, с. 156].

Перебуваючи в певний період свого життя в Італії Г. Коллонтай мав можливість ознайомитися ближче із французькою та італійською літературою; ймовірно, там він зіткнувся з творами фізіократів, доктрина яких здійснила великий вплив на його власну філософію. Головною сферою наукової діяльності Г. Коллонтая були суспільні науки, але він ніколи не обмежував себе дослідженнями лише однієї галузі. Його наукові досягнення належать до цінної традиції багатьох суспільних наук. Польська наука про державу і право знайшла у ньому достойного продовжувача ідей Анджее Ф. Моджевського [1, с. 587].

У XVIII ст. широкої популярності серед науковців набували дослідження в галузі геології. Не був виключенням Г. Коллонтай. Результати вивчення Землі займали вагомe місце у формуванні світогляду і ставали причиною багатьох філософських конфліктів.

Будучи людиною широкого кола інтересів, Г. Коллонтай фактично сформував власну концепцію розвитку науки, яка вимагала відмовитися від вже звичних принципів її існування. Зокрема, вчений бажав визнати науку предметом універсальної творчості людини, а не додатком теології, це б дало змогу розширити знання про людину та всі сфери її існування. Науковець вважав, що будь-які дослідження відбуваються за виникненням потреби у людства. Основна ідея, висловлена Г. Коллонтаєм, стосується зв'язку між фактом виникнення науки і необхідністю задоволення матеріальних потреб людства. Саме вони змусили людину вирішувати більш складні пізнавальні проблеми, привівши у кінцевому рахунку до виникнення наукового знання. Ось, що писав з цього питання сам учений: «Не лише людська цікавість була причиною створення астрономії... а... потреба. Поділ землі призвів до відкриття законів геометрії, багатства і торгівлі, які викликали необхідність арифметики, будівництва і

пересування вантажів, породили механіку, рани і хвороби, змусили шукати лікувальні властивості трав і особливості будови людського організму, що в кінцевому рахунку привело до виникнення ботаніки, анатомії і медицини. Точно таким чином зміни пір року, разом з ними польові роботи і піклування про запаси, необхідні для життя, а також бажання знати про минуле і майбутнє і прагнення забезпечити собі впевненість в точному місці перебування на просторах моря чи землі та інші подібні потреби були найбільш сильними стимулами до пробудження цікавості до астрономії... сама лише цікавість не привела б людину ні до чого, крім здивування, якщо б потреба не привела її до пошуку справжньої користі із цього, так дивуючого порядку» [12, с. 426–427].

Науковець вважав, що людина – це суспільна істота, яка підкоряється не тільки природнім, фізичним, але і своєрідним суспільним, моральним законам. Він часто обговорював моральну сторону відносин між людьми. Крім цього, як можна побачити із збережених рукописних планів трактату «Фізично-моральний порядок», що мав бути написаний розділ про державу і відносини між народами. Відправною точкою коллонтаївських уявлень про людське пізнання є фізична, природня сутність людини, яка змушує її задовольняти різні потреби, щоб підтримувати власне існування. До них відносяться перш за все їжа, одяг, предмети праці й захисту від хижаків. Ці потреби можна задовільнити завдяки «пошуку, накопиченню і вживанню» зовнішніх речей. «Але з цього множинного числа одні задовольняють його потреби, інші заважають або навіть шкодять цьому. Тому людина повинна розпізнати потрібне їй і не потрібне, корисне і шкідливе, щоб безпечно користуватися одними речами і оберегти себе від інших. Для цього людина володіє особливими вміннями – відчувати і міркувати, – за допомогою яких вона зможе дослідити і розпізнати речі...» [6, с. 354].

Гуго Коллонтай був прихильником зв'язку науки із практикою. Протягом багатьох років він радив, щоб у тих містах, де були середні та вищі школи, читали лекції з механіки на польській мові для ремісників у вільні від роботи дні. Після лекції вчитель мав детально пояснити особливості роботи тих чи інших приладів, машин. Наука, за Г. Коллонтаєм, має працювати на благо економіки країни і вирішувати конкретні проблеми. Тому він вважав, що кожен науковець має займатися конкретною проблемою, вирішення якої потребує практика. У своєму меморіалі про реформу Краківської академії він зазначав, щоб Головна школа вимагала від своїх професорів вирішення економічно важливих практичних питань. Якщо говорити про сільську освіту, то тут необхідно, вважав Г. Коллонтай, щоб окрім загальних шкільних дисциплін викладали основи сільськогосподарської культури. Тому сільський вчитель повинен бути також і: «землеробом... або для чого ж тоді потрібна його школа, для чого ж були потрібні його лекції, якщо б він навчав тільки теорії... він повинен займатися землеробством краще ніж інші» [9, с. 333–334].

Ще однією обов'язковою умовою, яка б дала змогу розвиватися науці у Польщі було звільнення її від постійного контролю церкви. Вчений вважав, що різного роду санкції та заборони релігії знесилюють людський розум і сповільнюють розвиток знання, тим самим викликають різні помилки людини. Саме Едукаційна комісія вперше почала систематичні дії для звільнення польської науки від так званого «римського двору». Г. Коллонтай розцінював опіку як причину занепаду Краківської академії, бо вона змушувала академію прилаштовуватися до смаків цього двору, який був противником всіх нових впроваджень, які суперечили вже встановленому раніше. Таким чином, перебуваючи у великій обмеженості від віянь нових філософських і природничих теорій польська наука перебувала у стані застою. Вона не могла розвиватися, адже було заборонено розглядати погляди чи вивчати про таких могутніх науковців як Р. Декарт, П. Гассенд, Г. В. Лейбніц, І. Ньютон. Закон змушував академіків присягнути на вірність католицизму, тим самим обгороджуючи їх змогу міркувати на будь-які теми. Забезпечити волю наукової і філософської творчості було першочерговим завданням Г. Коллонтая, бо окрім наступу «римського двору» на науковий світ, відбувався широкий контроль за навчальними закладами, дітей в яких виховували відповідно у дусі, необхідному церкві [8, с. 81–83].

Гуго Коллонтай був прихильником автономії людського розуму від віри. Ось наприклад, усім відомий Всесвітній Потоп, описаний у Біблії, вчений розглядав по-своєму і, звичайно, його погляди суперечать встановленому церквою порядку. Він тлумачив потоп як природне явище, ця катастрофа була лише результатом спонтанної активності вогню, води і повітря. Але історія потопу як карі, посланої Богом на людей, є, на його думку, теократичним доповненням до свідчень про подію. Таким чином, релігія втрачає право формувати світогляд, бо все можна досягнути розумом.

Твердження про єдність наук Г. Коллонтай поєднував з поглядом про їх поділ. За основу цього поділу він брав предмет науки. На його думку, існує два типи наук: математичні, фізичні, моральні (суспільні) науки. Ці види пов'язані між собою, оскільки людина є предметом зацікавлення суспільних наук і разом з тим є частиною природи, підлягає загальним природнім законам. До першого відділення Г. Коллонтай відніс математичні науки, які включають арифметику, теоретичну і практичну геометрію, тригонометрію, алгебру і логіку. Фізичні науки охоплюють механіку, астрономію, геологію і географію, хімію, ботаніку, зоологію, медицину і природничу історію. У другому відділі – моральних чи суспільних наук – найбільш важливими є: теорія про закони природи, моральна наука, політична економія та історія. Г. Коллонтай виділяв основну роль та необхідність вивчення точних і природничих наук, вважаючи їх

взірцями для всіх інших. Про філософію Г. Коллонтай говорив: «Істинна філософія є останнім результатом всіх фізичних наук; вона, без сумніву, починається там, де закінчуються вони, і її потрібно розглядати як зрілий плід розуму» [4, с. 438].

Гуго Коллонтай висловлював свою чітку позицію щодо мови, якою б мали навчатися і, яку б мали розвивати, звичайно це польська мова. Латинь, на його думку, є ще однією перепоною на шляху розвитку науки і просвіти польського народу. Сутністю роботи Г. Коллонтая було добитися від науковців плідної праці пошукових досліджень у власній державі, для забезпечення її економічного і політичного розвитку. Тому геологія повинна займатися перш за все дослідженням багатств польської землі, ботаніка – польської флори, а історія – історією польського народу і взагалі історією слов'ян [8, с. 60].

Учений вважав основним методом дослідження будь-якої галузі аналіз (в термінології Г. Коллонтая – «спосіб розбору»). У своїх більш пізніх працях, а саме у «Фізично-моральному порядку» і в «Критичному розборі», науковець помістив дві короткі статті про аналіз як найбільш вдалий метод дослідження. Він сформував п'ять правил, необхідних для дослідження, в основі яких дотримання принципу поступовості – шлях руху дослідження від відомих нам фактів і предметів до нових ще невивчених. Велику увагу Г. Коллонтай приділяв чуттєвому сприйняттю, бо саме через ігнорування звичайного спостереження і експерименту схоласти не змогли відкрити нічого, крім того, що вони вже вибудували у своїй свідомості [8, с. 87]. Це вкотре свідчить, що епоха Просвітництва вплинула на світогляд ученого.

Отже, період Просвітництва мав місце і у польській історії, як і в інших європейських країнах. Гуго Коллонтай був людиною свого часу, велику увагу приділяв не лише політичній діяльності, а й культурній та науковій. У філософській культурі польського Просвітництва він мав найбільш зрілу і багатосторонню систему поглядів. Вершиною його досліджень була філософія людського існування, ефективними сьогодні вважають його погляди на організацію освіти та науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арсеньєва К., Петрушевский Ф. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. – Т. 19 – СПб., 1896. – 960 с.
2. Енциклопедія історії України. – Т.4 – К.: Наукова думка, 2007. – 528 с.
3. Зашкільняк Л. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 2002. – 752 с.
4. Коллонтай Г. Критический разбор основ истории начала человеческого рода. – Т. 1. – М., 1956.
5. Коллонтай Г. Состояние просвещения в Польше в последние годы правления Августа III (1750–1764). – М., 1956.
6. Коллонтай Г. Физическо-моральный порядок, или Наука о правах и обязанностях человека, вытекающих из вечных, неизменных и необходимых законов природы. – М., 1956.
7. Кралюк П. Спільна спадщина: Гуго Коллонтай та Кременецький лицей. // Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://portala4.pl.ua/kultura/4396-spilna-spadshchyna-huho-kollontai-ta-kremenetskiy-litsei>
8. Хинц Х. Гуго Коллонтай. – М.: Мысль, 1978. – 215 с.
9. Kollataj H. Listy w przedmiotach naukowych, 4 tomy. – Krakow, 1844–1845.
10. Kollataj H. Raport z wizytacji Akademii Krakowskiej. – H. Kollataj, Wybor pism naukowych. – Warszawa, 1953.
11. Kollataj H. Raporty o wizycie i reforme Akademii Krakowskiej. – Wroclaw – Warszawa – Krakow, 1967.
12. Kollataj H. Rozbiór krytyczny zasad historii początkowej wszystkich ludów. – Warszawa, 1972.

Корчун Н.

Науковий керівник – доц. Григорук Н.А.

ХАРАКТЕР РЕСТАВРОВАНОЇ МОНАРХІЇ СТЮАРТІВ: КАРЛ II ТА ЯКІВ II

Побуває думка, що історія – щось далеко від нас, таке, що давно минуло. Ні, історію творимо ми – повсюди і постійно. День, прожитий кожним з нас сьогодні, завтра стане історією – історією сучасності. І з того, яким був цей день, чим він насичений, про нас судитимуть наші нащадки. Ми ж, ті, хто живе нині, відповідальні як за минуле, так і за майбутнє. Наша подвійна відповідальність перед тими, хто прийде після нас, адже успадкують вони не тільки наше сьогодні, а й минуле.

І цілком зрозуміло, що розробка і визначення шляхів подальшого розвитку України великою мірою ґрунтуються на історичному досвіді інших народів, на теорії й практиці визвольного руху, засадних настановах визначних громадських і політичних діячів, видатних представників науки та культури.

Історія Англійської держави – це насамперед історія правителів цієї країни. Не є виключеннями і такі два монархи як Карл II та Яків II. Саме на час їхнього правління припадають значні зміни, що відбулися в Англійській державі. Великою мірою це пояснюється тим, що правління цих монархів проходило в післяреволюційні десятиліття. Виходячи з цього **метою** дослідження є поглиблення знань з історії Англійської держави, шляхом аналізу періоду правління Карла II та Якова II.

У квітні 1660 р. зібрався Конвент (парламент без короля). Карл II, який в цей час знаходився в Голландії, видав декларацію в якій обіцяв англійському народу амністію, свободу релігії, збереження